

Управління культури і туризму
Харківської обласної державної адміністрації
Харківська обласна універсальна наукова бібліотека

ВІКТОР ГАМАН

До 75-річчя від дня народження
українського письменника

(Біобібліографічний посібник)

Харків ХОУНБ
2012

УДК 016 : 82 (477.87)
ББК 91.9 : 83.3 (4 Укр) 9
Г 18

Віктор Гаман : до 75-річчя від дня народж. укр. письм. : (біобібліогр. посібник) / Упр. культури і туризму Харк. облдержадмін., Харк. обл. універс. наук. б-ка ; уклад. Г.М.Єрофєєва. – Х. : ХОУНБ, 2012. – 36 с.

Видання містить довідкову інформацію, літературознавчі статті про життєвий і творчий шлях сучасного українського письменника, публіциста, громадсько-політичного діяча Віктора Пантелійовича Гамана. У бібліографічній частині посібника зібрано творчий доробок літератора та публікації про його життя і діяльність.

Розраховано на філологів, студентів, працівників бібліотечних та інформаційних служб, краєзнавців, а також усіх, хто цікавиться вітчизняною літературою, культурою та історією суспільно-політичної сфери.

Укладач

Г.М. Єрофєєва

Редактор

Н.І. Грайворонська

Комп'ютерний набір

Н.І. Грайворонська

Комп'ютерна верстка

Л.М. Конопля

Відповідальний за випуск

Л.О.Сашкова

Передмова

Біобібліографічний посібник присвячено Віктору Пантелійовичу Гаману, відомому українському письменнику, громадсько-політичному діячу, заслуженому працівнику культури України, уродженцю смт Ков'яги Валківського району Харківської області.

Видання, яке підготовлено за фондами Харківської обласної універсальної наукової бібліотеки, Валківської центральної районної бібліотеки та ресурсами мережі Internet, є спробою систематизувати життєпис літератора, а також зібрати бібліографічні відомості про його творчий доробок та публікації про життя і діяльність за період з 1954 р. по 1-ше півріччя 2012 р.

У посібнику представлено фактографічну інформацію в довідковій частині “Основні дати життя та творчості Віктора Гамана” та у літературознавчих статтях В.Кричевського “Про заповідне у природі і серці” і Ю.Булаховської “Залюблений у далі Слобожанські”.

Складений бібліографічний покажчик містить відомості про художню, офіційну, наукову, науково-популярну, довідкову, інформаційно-бібліографічну літературу, статті із журналів, газет та електронні ресурси. З найбільшою повнотою відображені матеріали із місцевих часописів, зокрема “Ленінська зміна” за 1960–1965 рр., “Сільські новини” (м. Валки) за 1980–2012 рр.

Виявлений масив бібліографічної інформації згруповано за 3-ма розділами та підрозділами:

- 1. Твори В.Гамана (художні, художньо-публіцистичні, документально-художні твори; літературно-критичні статті та рецензії; нариси, репортажі; інтерв'ю; листування);
- 2. Література про життя і творчий шлях В.Гамана (у тому числі рецензії, відгуки на твори письменника);
- 3. Бібліографічні посібники.

У 1-му розділі та підрозділах покажчика матеріал розташовано за хронологією публікацій, у 2-му і 3-му розділах – за абеткою авторів та назв документів.

Бібліографічний опис здійснено за чинними в Україні стандартами. При необхідності опис супроводжується довідковими анотаціями. Документи, не опрацьовані *de visu*, позначено астериском (*); у деяких випадках подається неповний опис.

Пошукові можливості посібника розширюють іменний допоміжний покажчик, “Зміст”, а також система посилань на відповідні номери бібліографічних записів.

У додатку вміщено вірші, присвячені В.Гаману.

Основні дати життя та творчості Віктора Гамана

1937, 30 жовтня	Народився в смт Ков'яги Валківського району Харківської області
1952–1955	Сількор районної газети “Більшовик Валківщини” (тепер “Сільські новини”) Друкувався в часописах “Соціалістична Харківщина” і “Красное знамя”
1953	Надруковано перший вірш “Стотисячний марш” на сторінках валківської районної газети
1955–1960	Навчався на факультеті журналістики Київського державного університету
1960, 2-ге півріччя – 1965, 1-ше півріччя	Кореспондент харківської молодіжної газети “Ленінська зміна”
1962	Опублікована перша новела “День чекань” на сторінках часопису “Соціалістична Харківщина”
1962–1964	Очоловав обласну літературну студію при Харківському відділенні Спілки письменників УРСР
1964	Надрукована збірка повістей і оповідань “Сонцестояння”
1965–1988	Працював у Харківському обкомі партії (1965–1968), ЦК Комуністичної партії України (1968–1988)
1972	Вийшла друком збірка оповідань “Колодязь”
1975	Присвоєно наукову ступінь кандидата філософських наук
1976	Член Спілки письменників УРСР (тепер – Національної Спілки письменників України)
1979	Надрукована збірка повістей, оповідань та нарисів “Молоде літо”
1981, квітень	Делегат VIII з'їзду Спілки письменників УРСР
1982–1986	Головний редактор журналу “Ранок”
1983	Вийшла друком документальна повість “Село на шляху”
1987	Видано романи “Катрановий мед” і “Заповідні верховіття”

- 1987–1992 Член редколегії, редактор відділу філософії журналу “Комуніст України”
- 1988 Заснував Музей Матері в родинній садибі (сmt Ков’яги Харківської області)
- 1988–1998 Парламентський кореспондент у Верховній Раді України
- 1990 Опубліковано збірку нарисів “Красний кут”
- 1992–1997 Член редколегії, редактор журналу “Віче”
- 1995 Вийшла друком збірка оповідань “Мед – полин любові”
- 1995–2010 Видані публіцистичні збірки: “Обкомівські коридори” (1995), “Коридори ЦК ... 1968–1972 років...” (1997), “Парламентські коридори...” (1998), “Урядові коридори” (2002), “І один в ЦК воїн” та “У політиці друзів не буває” (2005), “Коридори ЦК” (2007–2008), “Від обкомівських коридорів до коридорів Кабміну” та “Урядові коридори ... 1997–2001 рр.” (2010)
- 1996 Надруковано роман “Заморозки весни не зупинять”, а також “Валківські верби. Земляцькі етюди”
- 1997 Нагороджений орденом “За заслуги” III ступеня, Почесною грамотою Верховної Ради України, почесною відзнакою Українського фонду культури “За подвижництво в культурі”
- Присвоєно звання “Залужений працівник культури України”
- Лауреат Міжнародної премії імені В.І.Вернадського
- Видано романи “Дар неба” (або “Заповідні верховіття”) і “Катрановий мед” під назвою “Знахар”
- з 1997 Прес-секретар першого віце-прем’єр-міністра України, згодом – прес-секретар Директора Національного бюро розслідувань України. Нині – на відповідальній роботі в Академії прокуратури України
- 1999 Видано художньо-публіцистичну збірку “Богодухів, або Люди з Божою іскрою”

- 2000–2003 Заступник головного редактора журналу
“Надзвичайна ситуація”
- 2001 Удостоєний премії імені П.П.Чубинського
Українського товариства охорони пам’яток історії
та культури за створення Музею Матері у смт
Ков’яги
- Надруковано роман “Один місяць сходить, а
другий заходить”
- 2003 Присуджена літературна премія імені
В.Винниченка за романи “Заморозки весни не
зупинять”, “Знахар” та інші твори
- Надруковано документальну повість “Козак
Коверя із Гонтового Яру”
- 2005 Підготував фотоальбом, присвячений Музею
Матері
- Видано збірку нотаток “Мої незрадливі
супутниці”
- 2006 Надруковано роман “Мілана”
- 2007 Нагороджений орденом святих Кирила і
Мефодія, Почесною грамотою Кабінету Міністрів
України
- Почесний громадянин м. Валки Харківської
області
- 2008 Надрукована збірка під назвою “Беріть квіти,
мадам”
- 2009 Видано роман “Знайти людину”
- 2011 Видано памфлет “Кар’єра – афера “непорочної
дівки”

Про заповідне в природі і в серці

“Пора поважних підсумків” прийшла і до мого земляка, молодшого колеги Віктора Гамана, як і до всього покоління українських письменників, котре називають “шістдесятниками”, або ще “дітьми війни”. Воно всерйоз творчо заявило про себе в 60-ті роки, в період хрущовської “відлиги”.

Зокрема, Київський державний університет імені Т.Г.Шевченка дав нашій літературі ціле гроно самобутніх талантів, а в ньому – Іван Драч, Борис Олійник, Василь Симоненко, Віктор Близнець, Володимир Підпалій, Микола Сом, Петро Засенко, Микола Сингаївський, Вадим Крищенко, Роберт Третьяков, Олекса Мусієнко, Іван Власенко та ряд інших імен. В цю громаду “хороших і різних” органічно “вписався” Віктор Гаман. Його доля типова для представників згаданого покоління. Майже всі вони – сільчани. Дітьми осиротіли: їхні батьки або загинули на фронтах війни, або повернулися додому каліками і рано померли, чи в її пекельному вирі пропали безвісти, як Вікторів батько, Панько Гнатович – син сільського коваля і сам коваль одного з харківських заводів. Виходили, виростили синів, зігріли ласкою, врятували від різних напастей у жахні окупаційні та голодні повоєнні роки їхні матері-подвижниці, згорьовані солдатські вдови.

Тож цілком природно, що в творчості літераторів-“шістдесятників”, зокрема Віктора Гамана, образ матері, тема материнства взагалі – головний морально-етичний, естетичний заповідний корінь духовності, народного менталітету.

Щоб глибше проникнутись у творчу майстерню письменника, переступімо його отчий поріг. Звичайна хата в селі Ков’яги Валківського району на Харківщині, в якій 30 жовтня 1937 року Віктор уперше побачив світ. Село здавна славилось вольницею, свободолюбивими традиціями. Впадала в очі краса навколишньої природи. Але, як згадує письменник, “гостро відчувалася безбатьківщина, особливо в голодні 1946–1947 роки. Не легшими були і пізніші, 50-ті. Виразно бачу і пам’ятаю чергу за хлібом біля сільської лавки. Хліба мало, а людей, – як диму на сільській пожежі, як туману в наших широких та глибоких довколишніх ярах”.

Але в ці нелегкі роки допитливий, наділений чутким серцем хлопець вперше відчув красу рідного краю, неповторних мелодій і слів народних пісень, котрі увійшли в його свідомість, як пише він, “справді з молоком матері”. Мати письменника – Ганна Павлівна (до речі, він присвятив їй одне з найкращих своїх оповідань – “Брала вдова льон дрібненький”) мала чудовий ліричний голос, який чарував усіх, хто її слухав. Ця талановита трудівниця, залишившись без чоловіка, поставила на ноги п’ятеро дітей.

Бувши школярем і навіть пізніше – студентом університету – Віктор пробував писати вірші. Перший з них був надрукований у валківській районній газеті 1953 року. Юного автора привабила районна газета: він пишався, що став її сількором. Це допомогло випускникові Ков’ягівської середньої школи витримати солідний конкурс при вступі до столичного університету на факультет журналістики.

По його закінченні (1960 р.) В.Гаман працював у Харкові, в молодіжній газеті “Ленінська зміна”. Через два роки в обласній газеті “Соціалістична Харківщина” побачило світ перше оповідання молодого прозаїка. Незабаром він підготував першу збірку оповідань “Сонцестояння”, котра вийшла 1964 року у видавництві “Молодь”. Ще до її появи критик Петро Моргаєнко в рецензії “Від сподівань до звершень” (журнал “Вітчизна”, № 4, 1963 рік) писав: “Недавно я прочитав оповідання молодого харківського прозаїка Віктора Гамана “На битій дорозі”. З іменем автора наша критика, здається, ще не знайома чи майже не знайома, бо не має він поки що й першої збірки, а тільки мріє про неї. Але є в нього справжнє художницьке обдарування, пильний, вдумливий погляд на життя... Молодий письменник добре відчуває композиційну глибину картини і вміє її передати, в нього кілька планів, і не просто живописних, а перш за все психологічних”. Тут критик виявився передбачливим.

У ті роки нам часто доводилося спілкуватися. Мені випало очолювати Харківське відділення Спілки письменників України, а Віктору – літературне об’єднання при ньому. Він відзначався не тільки літературними, а й організаторськими здібностями. Працювали дружно, злагоджено.

Слід підкреслити, що у зверненні журналіста В.Гамана до художньої прози, зокрема до її малих форм, чи не найголовнішу роль відіграли наші незабутні земляки, видатні письменники Петро Йосипович Панч і Василь Петрович Минко, з якими не раз консультувався молодий автор. Він уважно прислухався до порад майстрів, звертався до їхнього творчого досвіду. Так, іще в студентські роки Віктор Гаман написав наукову розробку про оповідання Петра Панча.

У 1985 році журнал “Прапор” (нині “Березіль”) опублікував Гаманову повість-есе “Отчий поріг Петра Панча”. Вона з’явилася після частих відвідин Валок, де народився маститий прозаїк. Автор вперше ввів у літературно-громадський обіг значну епістолярну спадщину свого земляка (зокрема його численні листи до рідних братів, до багатьох валківчан), що допомогло повніше розкрити риси людської і творчої особистості Панча.

Для Віктора Гамана, як і для його поважних учителів по літературній праці (доречно згадати, що саме Петро Панч і Василь Минко рекомендували його до вступу у Спілку письменників), рідна валківська земля стала джерелом натхнення, а її люди – образами та праобразами багатьох творів.

Уже у своїй першій книжці, збірці оповідань “Сонцестояння”, вражають грікі долі селянських жінок-удів, що винесли на своїх плечах трагічний тягар війни, неймовірні труднощі повоєнних літ. Мабуть, я не помилюсь, коли скажу, що образи Мотрі і Насті (оповідання “Брала вдова льон дрібненький”) виписані з конкретних землячок.

Документальну повість “Село на шляху” (1983) Віктор Пантелійович присвятив відомому голові колгоспу “Шлях Леніна”, Героєві Соціалістичної Праці Миколі Гнатовичу Ковері – людині розважливій, мудрій, життєлюбній, що кохається в колосі й пісні. Риса його народного характеру: “Він наче не говорить, а розмашисто сіє пшеницю з мішка”. І тут у автора повісті був

приклад Василя Минка, що зробив талановиті записи книжок видатних колгоспних вожаків – Федора Дубковецького і Макара Посмітного.

Віктор Гаман не зупинився на цьому. У 1996 році до 350-річчя рідного міста вийшла його книга “земляцьких етюдів” “Валківські верби” (а перед цим – “Красний Кут” видавництво “Молодь”, 1990 з сердечною передмовою Костя Олексійовича Гордієнка). В “Красному Куті” вміщено розповіді і роздуми автора про життєві і творчі біографії митців – вихідців із своєрідного “трикутника” Харківщини (Валки–Краснокутськ–Богодухів) – письменників Петра Панча, Василя Минка, народного артиста СРСР Миколи Манойла, народного художника СРСР Михайла Дерегуса, організатора “Пархомівської Третяковки” Афанасія Луньова, кобзаря Віктора Лісовола. Земляк – і за це щира дяка йому – знайшов місце у своїй книзі і моїй скромній особі.

“Валківські верби” продовжили цю галерею. В ній представлено також есе-портрети народного артиста Миколи Частія, заслуженого майстра народної творчості Федора Гнідого, краєзнавця Івана Скотаря, талановитого хлібороба, людини щедрого духовного замісу Миколи Божка, співаків Народної чоловічої хорової капели та інших, додано етюди про поетів Івана Неходу, Дмитра Луценка, поета і художника Івана Малиша (їхній родовід хоч безпосередньо і не пов’язаний з Валківщиною, але вони знані і шановані там). Вдячні земляки прийняли Віктора Гамана в коло Почесних громадян міста Валок.

Слід підкреслити значення художньої документалістики для мистецького розвитку Віктора Гамана. За професією він – журналіст, за душевним покликом – письменник. До слова, нині він працює в теоретичному і громадсько-політичному журналі Верховної Ради України “ВІСЬОМ”. Як редактор відділу гуманітарних проблем, приділяє постійну увагу животрепетним питанням сьогодення – утвердженню у всіх сферах життя рідної української мови, розвитку вітчизняної культури, освіти, науки, поверненню в Україну її художніх цінностей, соціальному захисту людей, особливо ветеранів та молоді.

Перефразовуючи знаменитий вислів Достоевського, можна сказати, що багато з нас, письменників, “вийшли із газети”. Робота в пресі дає велику поживу для художньої творчості. І якщо вона забирає у письменника багато часу, то віддаровує цілими родовищами життєвого матеріалу.

В цьому відношенні характерна творча доля Віктора Гамана. Бувши автором першої збірки оповідань “Сонцестояння” (в основу багатьох із них лягли ситуації підмічені в житті людей рідної Валківщини), молодий прозаїк “замахнувся”, як він каже, на роман і написав його, але цьому творові не судилося побачити світ: в ньому не було традиційної на той час “комсомольської романтики”, зате він гостро поціляв у чиновницьки-бюрократичну, кар’єролюбну молодіжну братію, що не відповідало моменту. Саме тоді наступили ідеологічні “заморозки”. Тільки тепер, через тридцять літ, цей роман – “Заморозки весни не зупинять” – прийшов до читачів.

Продовжуючи творчі пошуки в малих формах (у 70-ті роки вийшли збірки оповідань “Колодязь” та “Молоде літо” – до останньої ввійшли вже і три повісті, що свідчать про розширення письменником своїх жанрових можливостей), В.Гаман знов звертається до романного жанру. Автор долає фрагментарність деяких своїх ранніх творів, на що йому справедливо вказувала критика, оволодіває мистецтвом знаходити “психологічну вісь”, притаманну своїм кращим оповіданням. Про це свідчить найновіша його збірка “Мед – полин любові” (видавництва “Український письменник”, “Вир”, 1995), до якої ввійшли оповідання та образки (“ліричні фрески на вічну тему”) різних років. Філософські думки, образні “золотинки”, розсипані в цих творах, дають підставу вважати їх автора поетом у прозі. Читаєш, приміром, таке: “Урочисті, як вічність, стоять дерева. Крони – мов руки. Захищають від неправд, від затемнень, від зтяжних людських негод”, – і ловиш себе на думці: та це ж один із прикметних мотивів роману “Заповідні верховіття” (1982), що започаткував трилогію. Або: “Він раював і страждав у стихії свого роману, де головною героїнею, як і задумувалося, була любов”. Йдеться про письменника Журавського (оповідання “Від душі”), а здається, автор пише про себе, про свою роботу над цією романною трилогією, вибудованою на любовній колізії.

Справді, “Заповідні верховіття” тримаються на любовній фабулі. Але вона тільки “скріплює” висунуті самим життям проблеми екології навколишнього середовища і людської душі, котрі порушуються у творі. Нелегко було утверджувати ідеї захисту природи, її цілющого впливу на людину в часи, коли йшов навальний наступ горе-меліораторів на малі річки, по-хижацьки вирубувались ліси, посилено хімізувались ґрунти, повітря міст отруювалось заводськими димами та газовими викидами автотранспорту, а траволікування оголошувалось медичною ерессю, неознахарством. Тож цілком зрозуміле нам зізнання автора: “Все, що мені вдалося створити, написане, без перебільшення, в екстремальних умовах переобтяження службовими обов’язками (письменник працював тоді у високій компартійній інстанції – В.К.), в умовах драм і стресів”. Ця атмосфера відображена, зокрема, в його книзі “Обкомівські коридори”.

У складних умовах діють і головні герої трилогії – учений-біолог Іван Горностаї та журналістка Мар’яна Вербицька.

В колі інтересів першого – зв’язки біології з медициною, зокрема лікувальні можливості рослин. Наполегливий в науковій роботі, максималіст за своїми життєвими принципами (“все або нічого”), “травопоклонник” Горностаї, попавши в лікарню з серцевою хворобою, з ризиком для життя зробив дослід на собі – сам себе вилікував від гіпертонії трав’яним настоем. Про самовіддане ставлення Горностаї до науки, про його сувору самовимогливість свідчить епізод із захистом кандидатської дисертації: вчена рада Ботанічного саду, де працював Іван керівником медико-біологічної лабораторії, високо оцінила його дисертацію, але для її автора досить було кількох зауважень, висловлених науковими опонентами, щоб Горностаї через десять місяців праці представив ученій раді фактично нову

дисертацію. Його професійне кредо: учений спершу повинен захистити дисертацію перед своєю совістю, а тоді подавати її на офіційний захист. (Автор і сам – кандидат філософських наук).

У внутрішній сутності Івана відчувається сила його селянського родоводу. Він береже в собі світлу пам'ять батька – лісничого Максима Горностая, що загинув на війні. Від нього Іван перейняв любов до пісні і природи. Від матері – Харитини Платонівни – успадкував духовне багатство, доброту і щедрість натури. З ніжністю ставиться він до неньки, котру земляки називають “сільською аптекою”. Це героїчна жінка. В роки війни вона врятувала і вилікувала травами п'яťох поранених радянських солдатів і навіть під загрозою смерті не видала фашистам своїх цілительських секретів.

Приїжджаючи в рідне село Підзимок, Іван, як найвірнішому другові, розкриває матері свою душу. Харитина Платонівна радіє його успіхам у науці, розуміє його турботи і життєві негаразди.

Письменник з любов'ю вимальовує материнський образ, підкреслюючи в ньому риси народного характеру. В його світлі опукліше вирізьблюється і характер самого Івана Горностая – вченого і людини.

“Широко і тонко бачить і чує світ біолог” – “біолог без поезії – безкрилий птах”, – каже Іван Мар'яні. Таким поетично-проникливим і чутливим до природи постає перед нами Іван Горностай. Рідним домом став для нього Ботанічний сад: “Тут його знав кожен листок, і він знав цей кожен окремих листок”. Тут його поважають колеги за відданість науці, доброту, душевну відкритість, а молода співробітниця лабораторії, ніжна, з поетичною іскрою Ніна Жемчужникова покохала його безодвітною любов'ю.

Але Горностаєві “перевернула всю душу” Мар'яна Вербицька. “Його аж п'янила м'якість її душі, внутрішня елегантність, доброта, що межувала з милосердям, її безкінечна жертвовність – заради Йвана вона була готова на все...”

Красуня Мар'яна відповіла Іванові взаємністю, з притаманною їй пристрасною прийняла цей виклик долі, хоч уже звідала заміжжя, має дорослу доньку на виданні. Ділова, зібрана, енергійна журналістка, котра знає собі ціну, пройнявшись науковими інтересами коханого, публікує в журналі, де завідує відділом публіцистики, сміливі проблеми статті про зелені зони навколо промислових міст, про захист природи.

Вербицька – природна городянка, з роду архітекторів, але їй теж відкрилася краса зеленого світу, квітуче розмаїття Ботанічного саду, де часто зустрічалася з Іваном.

Проте складною і драматичною виявилась пізня любов Горностая і Мар'яни, що, зрештою, вилилось у своєрідне боріння їх неординарних характерів. При всій глибині взаємного почуття часто мінялась “кардіограма” настроїв закоханих, особливо після мимовільної зради Мар'яни з Івановим однокурсником Тереном. Вона сама зізналася в скоєному гріху, бо залишилась душевно чистою перед Іваном.

Горностай болісно пережив цю драму. “Пустивши під укіс” власну докторську дисертацію, він спробував утекти від себе, від свого потрясіння, але мандри до Чорного моря та інших екзотичних місць не “вилікували” його від прив’язаності до Мар’яни.

Героям вдалось-таки зігнати хмари з неба своєї любові. Здається, для обох наступило “свято душі”: окрилені новим спалахом почуття, вони з головою пірнають у вир творчої праці, разом їдуть у село до Іванової матері, домовляються незабаром “на рушничок стати”. Але Горностай помітив, що його Мар’яна тяжко хвора, що її хвороба (як виявили лікарі, рак легень) прогресує, а його вперті пошуки фітотерапевтичних засобів боротьби з нею поки що безуспішні. Фінал роману “Хризантема”, що завершує трилогію, – трагічний: в розлуці з коханим (він перебував у науковому відрядженні на Кубі) Мар’яна помирає. Але світлий ореол їхнього кохання залишається в серці читача, як протиотрута від міазмів, цинізму і порнографії в сучасному мистецтві.

Трилогія мала широку пресу, а ще більше – схвальних відгуків читачів. Дозволю собі послатися на один із них, характерний. Широко знаний наш біолог академік Андрій Гродзінський щиро зізнавався: “Ніколи не писав рецензій на художні твори, сприймав їх без розмірвань, як є – сподобалось чи не сподобалось, а тут захотілося відгукнутися. Загалом нова книжка В.Гамана (йдеться про другу частину трилогії роман “Катрановий мед” – В.К.) мені сподобалась. У душі залишилося щось чисте, приємне, й не шкода було часу, який непомітно летів, коли я читав роман”. Відгук так і називався “У душі залишається чисте”. (Журнал “Київ”, № 1, 1989 рік).

Віктор Гаман вдало поєднує факт з художнім вимислом, вдається до психологічного аналізу вчинків своїх героїв, наснажує прозу лірикою, пронизує її народною пісенністю, збагачує свою мовну палітру. Він вільно почувується у світі проблем, якими живе нині біологічна наука. У полі зору автора постійно перебувають наукова мораль, етика, добре виписані ним не тільки образи справжніх господарів Ботанічного саду – професорів Борисоглібського і Калини, співробітниці медико-біологічної лабораторії Ніни Жемчужникової, – не кажучи вже про Івана Горностая, але й їхніх антиподів – по-езуїтськи витонченого, підступного професора Гайового та його підспівувача Марущака.

Через всю трилогію червоною ниткою проходить чільний мотив творів письменника – заповідність любові до матері (у рідних Кав’ягах, у садібі, одержаній у спадщину, Віктор, будучи вірним сином, створив чудовий “Музей матері” відкритий для всіх), до природи, рідної землі, заповідність кохання, як вияви високої духовності. Її проблеми автор вирішує в художньо-філософському аспекті. Саме в поглибленні духовності і життєвої правди своєї прози відкриваються нові можливості дальшого розвою таланту Віктора Гамана.

Залюблений у далі слобожанські

Серед видатних і просто відомих слов'янських письменників було і є чимало співців рідного краю. Це не обов'язково автори вузької тематики, але саме любов до батьківської землі осяває благословенним світлом усю їхню творчість. Співцями рідного краю з великої літери були Тарас Шевченко та Іван Франко; натхненним співцем славетної минувшини (в “Тарасі Бульбі”) і сучасної йому України (“Вечори на хуторі біля Диканьки”) був Микола Гоголь. Згадаймо також Володимира Короленка в “Сліпому музиканті”. Геніально оспівала рідну Волинь Леся Українка у славетній “Лісовій пісні”; чудові замальовки саме української природи давав у “Миколі Джері” Іван Нечуй-Левицький. Невимовним сумом пройняті спогади про Україну тих, хто змушений був її залишити (“Дорогою ціною” Михайла Коцюбинського). Що стосується ХХ-го століття й нашої поточної сучасності, то варто згадати “Зачаровану Десну” Олександра Довженка та цікаві нариси в п'єсах прямих співвітчизників нашого ювіляра – Віктора Гамана (він, як відомо, родом з Харківщини, села-станції Ков'яги Валківського району), а саме звідти (з Валківщини) походять і Петро Панч, і Василь Минко, й деякі інші відомі українські літератори. Забігаючи наперед, можу звернути увагу на те, що повчальними (у кращому розумінні цього слова) для Гамана як письменника – співця рідного краю були, мабуть, історичні твори П.Панча “Гомоніла Україна” – про боротьбу українського народу 1648–1654 років та його патріотичні оповідання часів Другої світової війни (“Рідна земля”, “Відблиски пожеж”, “Гнів матері”).

Перегук з В.Минком лежить у Гамана в іншій жанрово-тематичній площині: маю на увазі антиміщанську і антиадміністративну сатиру (наприклад, п'єсу В.Минка “Не називаючи прізвищ”, дуже у свій час резонансну).

Цікаво при цьому, що саме Гаман є автором повістей-есе про своїх земляків: “Отчий поріг Петра Панча”; нарисів про інших діячів української

* Кочевський В. Про заповідне в природі і в серці / В.Кочевський // Гаман В. Знахар : романи / В.Гаман. – К., 1997. – С. 3-9.

літератури: В.Минка, В.Кочевського та діячів мистецтва (М.Дерегуса, М.Манойла). Але про це трохи далі.

Сам Віктор Пантелійович Гаман, 1937 року народження, пройшов досить складний і успішний (треба гадати) шлях від письменника-документаліста до справжнього художника слова і від жанрових оповідань-мініатюр до романів і навіть трилогій та тетралогій, де він, зокрема, комплексно розробляє проблеми екології і значення народної медицини (в широкому розумінні). Це так звана “Зелена Трилогія” (“Заповідні верховіття”, “Катрановий мед”, “Хризантема”). Тут акцентованість проблематики органічно переплітається із белетристичною сюжетністю, із висвітленням психології вчених-біологів, боротьбою різних наукових концепцій, а також питаннями звичайної людської моральності, родинно-любовних стосунків.

Цікаво, що з екологічною проблематикою у Гамана поруч іде й тяжіння до фольклору й народної архітектури, зокрема, складна історія існування в Україні наших часів Музею просто неба у селі Пирогові на Київщині. Відомо, що на захист саме цього своєрідного музею (мабуть, в Україні унікального, хоча ми маємо й гарні дендропарки в Олександрії біля Білої Церкви, і в Умані, та й навколо Феофанії на Київщині) активно постає зараз прогресивна інтелігенція проти й “володарів світу цього”, аж надто фінансово раціоналістичних і доволі, сказати б, агресивних. Нагадаємо, що ці питання вже порушувалися, і досить давно, у творах Гамана.

Інша лінія творчості Гамана – викривально-сатирична: про адміністративну закулісну колотнечу у вищих ешелонах влади в Україні.

Сатирична традиція, як ми знаємо, теж дуже давня в українській літературі: від “Енеїди” й “Наталки Полтавки” Івана Котляревського, байок Григорія Сковороди, Петра Гулака-Артемівського й Леоніда Глібова, від “Конотопської відьми” Квітки-Основ’яненка (з її нищівною критикою чиновницької сваволі) до української сатири ХХ століття, в усякому разі відвертого сарказму Остапа Вишні й Степана Олійника.

Масштаби письменницької обдарованості й творчого резонансу можуть бути, звичайно, різні, та цю проблему наш ювіляр порушує дуже актуальну і розв’язує її сміливо. Тут він теж – серед новаторів.

Однак, як на мене, найкращим твором (за ідеєю, і за виконанням) у суспільно-літературній діяльності В.П.Гамана є його “Музей Матері”. Цей твір – візуальний (там зібрано чимало витворів народного мистецтва і картин справжніх художників, а також рукописних відгуків численних відвідувачів: і земляків, і героїв праці, і артистів, і суспільних діячів, і науковців – людей різного віку й різної статі).

... Гадаю, треба підкреслити, що “Музей Матері” стосується проблемно всієї України, але колоритно прив’язаний все-таки саме до Слобожанщини, до Харківщини, до Валківщини зокрема, і це – природно, бо Україна наша різноманітна у своїй принциповій єдності.

... Валкам я присвятила свою документально-белетристичну повість “Таємниці” “Валківського дому” та оповідання “Лебедина “невірність””,

“Море... під Валками”, “Банківський “Будиночок природи”. Усі ці речі були мені безпосередньо підказані саме творчістю нашого ювіляра – письменника й журналіста Віктора Пантелійовича Гамана, і насамперед такими його творами, як збірка оповідань “Сонцестояння”, роман “Катрановий мед” (як частина “Зеленої Трилогії”) і, звичайно ж, “Валківськими вербами” (про верби навколо валківського ставка, яких давно вже немає, як, зрештою, і тополь у згорілому садку (на дві десятини) біля будинку мого діда).

Найбільше ж вплинула на мене ідея Гамана про “Музей Матері” (прекрасна й традиційна саме для України любов і повага до матері-трудівниці).

... В.П.Гаман писав нариси (це вже максимально документальні) і про видатних українських вчених нашої доби (різних за фахом, та таких, які безмежно любили свою Батьківщину – Україну), а серед них був і мій батько, відомий мовознавець, харків’янин за народженням академік Леонід Арсенійович Булаховський. Крім своїх улюблених філологічних наук, він теж безмежно любив рідну природу і турбувався про її збереження (конкретно – у Валках до війни, а після війни – у Феофанії, у Пирогові (музей просто неба), на Русанівських садках та в університетському Ботанічному садку).

... Я пишу тут про це, щоб іще раз нагадати, що проблематика, піднята у ранніх і пізніх творах нашого ювіляра, дуже близька багатьом представникам сучасної української інтелігенції; ця проблематика актуальна й сьогодні й потребує такої ж діяльної боротьби за неї, і саме в друкованому вигляді, а не лише у вигляді красивих слів, кинутих на вітер. Тому я від щирого серця бажаю здоров’я й подальших творчих успіхів моєму землякові по Харківщині й Київщині – обдарованому письменникові Віктору Гаману.

Юлія Булаховська*

* Булаховська Ю. Залюблений у далі слобожанські : декілька слів з нагоди 70-річчя Віктора Гамана : [вितяг ст.] / Ю.Булаховська // Вітчизна. – 2007. – № 11/12. – С. 118-120.

1. Твори В.Гамана

1.1 Художні, документально-художні, художньо-публіцистичні твори

1. **Даша** з веселого кутка : новела / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1962. – 14 груд.
2. **Комсомольці** вишукують резерви : [нарис] / В.Гаман. – Х. : Кн. вид-во, 1963. – 40 с.
3. **Через** греблю : оповідання / В.Гаман // Прапор. – 1963. – № 9. – С. 6-8.
4. **Брала** вдова льон дрібненький... : оповідання / В.Гаман ; мал. Є.Спицевича // Прапор. – 1964. – № 10. – С. 52-58.
- 5.* **Сонцестояння** : зб. новел / В.Гаман. – К. : Молодь, 1964.
- 6.* **Колодязь** : оповідання / В.Гаман. – К. : Радян. письм., 1972. – 130 с. : іл.
- 7.* **Молоде** літо : повісті, оповід., нариси / В.Гаман. – К. : Молодь, 1979. – 230 с.
8. **Каверин** яр : докум. повість / В.Гаман // Прапор. – 1982. – № 10. – С. 90-97.
9. **Село** на шляху : докум. повість [про голову колгоспу с. Гонтів Яр Валків. р-ну, Героя Соціалістичної Праці М.Г.Коверю та про трудівників села] / В.Гаман. – К. : Дніпро, 1983. – 158 с. – (Сер. “Наш сучасник”).
10. **Заповідні** верховіття : роман / В.Гаман. – К. : Радян. письм., 1987. – 189 с. – Зміст: Ч. 1. Грім на початку і в кінці травня. – С. 3-32; Ч. 2. Несподівана зима. – С. 33-189.
11. **Катрановий** мед : роман / В.Гаман. – К. : Радян. письм., 1987. – 287 с.
12. **Красний** кут : докум. розповіді / В.Гаман ; передм. “Слово про Красний кут” К.Гордієнка ; худож. оформ. В.І.Білая. – К. : Молодь, 1990. – 176 с. – Зміст: Отчий поріг Петра Панча : [про укр. письм., уродженця м. Валки]. – С. 5-42; Василь Добрий : [про життя та творчість В.П.Минка, укр. письм., уродженця с. Минківка Валків. р-ну]. – С. 43-73; Три пісні Віктора Кочевського : [про характерні особливості творч. шляху укр. поета]. – С. 74-95; Родом із села Веселого : [про укр. живописця і графіка М.Г.Дерегуса, уродженця Богодухівщини]. – С. 96-117; Пархомівська райдуга : [про засновника нар. історико-худож. музею А.Ф.Луньова]. – С. 118-134; Народний артист з хутора Маніли : [про М.Ф.Манойла, уродженця Валків. р-ну]. – С. 135-154; Попід горою маки цвітуть : [про нар. арт. України, кобзаря І.Кучугуру-Кучеренка, уродженця с. Мурафа Краснокут. р-ну]. – С. 155-173.

13. **Хризантема** : роман / В.Гаман. – К. : Укр. письм., Вир, 1994. – 405 с.

14. **Мед** – полин любові : оповід. різ. [1960–1995] років / В.Гаман. – К. : Укр. письм., Вир, 1995. – 384 с. – Зміст: **Твоя береза під моїм вікном**: Вічність, вся у зорях; Продається весільна сукня; Перепілка живе півроку; Кафе “Фламінго”; Флірт; Светка; Краля; Дачні місця; Плаття із сонця й вітру; Стояли у нашому селі солдати; Брала вдова льон дрібненький; Дев’яте серпня [та ін. оповід.]. – С. 4-290; **Зачинені віконниці**: Космічний день; Мовчазна Даша; Червоний сарафан; Пофиркував кінь; Екран; Зліт і падіння стюардеси; Троїста музика; Братки [та ін. оповід.]. – С. 291-327; **Зоря подала мені руку**: Сон згаслого вулкана; Вечеря; Горизонт; Квартет арф; Крило; Від душі [та ін. оповід.]. – С. 328-380.

15. **Обкомівські** коридори: дещо із записників 1965–1968 років / В.Гаман. – К. : Укр. письм., Вир ; Х. : РВП “Оригінал”, 1995. – 288 с.

16. **Валківські** верби: земляцькі етюди : [присвяч. 350-річчю м. Валки] / В.Гаман ; передм. авт. – К. : Укр. письм., Вир, 1996. – 367 с. – Зміст: [1]. **Отчі пороги**: Жита половіють : [про нар. арт. України Миколу Частія, уродженця Валок]. – С. 6-27; Там, де верби над ставом : [про укр. письм. Петра Панча, його зв’язки з м. Валки]. – С. 28-57; Листи у Валки : [комент. листів письм. П.Панча до свого брата І.Й.Панченка]. – С. 58-61; Батькові руки : [про засл. майстра нар. творчості України Федора Івановича Гнідого (1893–1980), уродженця м. Валки]. – С. 62-75; Василь Добрий : [про істотні риси творч. біогр. та характеру письм. В.П.Минка]. – С. 76-102; Парубок з нашої “вулиці” : [про нар. арт. СРСР М.Ф.Манойла, уродженця с. Манили]. – С. 103-117; Три пісні : [про творчість поета В.Кочевського]. – С. 118-136; Останнє бажання : [про мовознавця, акад. Л.А.Булаховського]. – С. 137-167; Вікно : [про ред. з 25-річ. стажем район. газ. “Сіл. новини” Миколу Андрійовича Осадчого]. – С. 168-203; Білі журавлі голови колгоспу : [про Миколу Степановича Божка]. – С. 204-208; Сиві солов’ї : [про ветеранів ВВВ м. Валки]. – С. 209-223 ; [2]. **Краснокутські безсмертники**: Диво край : [про пам’ят. місця Краснокут. р-ну]. – С. 226-238; Чий Іван Нехода : [про поета Івана Івановича, уродженця с. Олексіївка]. – С. 239-253; Грай, Мамай : [про поета, худож. Івана Малиша, уродженця с. Пархомівка]. – С. 254-270; Спартак [Железнов – Герой Радянського Союзу : про героїч. подвиг уродженця с. Мурафа у 1942 р. (м. Красний Луч, Луган. обл.)]. – С. 271-287; Інтерв’ю з партизанським літописцем – [Героєм Радянського Союзу, партизаном Путивлівськ. загону В.О.Войцеховичем, уродженцем смт Краснокутськ]. – С. 288-302; Сад професора Гушина : [про вченого-селекціонера, садовода Михайла Юрійовича, уродженця смт Краснокутськ]. – С. 303-317 ; [3]. **Побратими синьоокої Ворскли**: Чебреці: бандурист Віктор Лісовіл. – С. 320-335; Люблю, як в юності: поет-пісняр Дмитро Луценко. – С. 336-351; Земляки: пам’яті Олександра Масельського. – С. 352-366.

17. **Жита** половіють : [жит. і творч. шлях опер. співака М.Частія] / В.Гаман // Віче. – 1996. – № 2. – С. 121-135.

18. **Заморозки** весни не зупинять : роман / В.Гаман. – К. : Укр. письм., Вир, 1996. – 311 с.

19. **Знахар** : романи / В.Гаман. – К. : Укр. письм., Вир, 1997. – 537 с. – Зміст: Дар неба (Заповідні верховіття) : роман. – С. 11-250; Катрановий мед : роман. – С. 251-537 с.

20. **Коридори** ЦК: дещо із записників 1968–1972 років та пізніших доповнень / В.Гаман ; передм. авт. “Слово до читачів”. – К. : Укр. письм., 1997. – 405 с.

21. **Парламентські** коридори, або Момент істини у нашій новітній історії: розмови різних років з укр. парламентарями / В.Гаман. – К. : Укр. письм., Вир, 1998. – 328 с.

22. **Богодухів**, або Люди з Божою іскрою : публіц.; читаючи колег; ранні новели; розд. з роману / В.Гаман ; передм. авт. “Отчих порогів не забувають” ; худож. Ю.Бойченко. – К. : Вир, 1999. – 680 с. – Зміст: [1]. **Три верби край Богодухова**: Синій ранок загірнього романтика: Божий край в житті Миколи Хвильового. – С. 6-34; Народжений у день святого Петра і Павла : інтерв’ю з акад. П.Троньком. – С. 35-59; Степ широкий – то ж мій брат: худож. М.Дерегус. – С. 60-86; “Я – Віктор Івченко з Богодухова” : розповідає письм. Олександр Сизоненко. – С. 87-103 ; [2]. **Хто залишився на фотографіях, а хто – назавжди**: В офіційних стінах. Ще раз про “Собор” [О.Гончара] і навколо нього. – С. 104-115; “Вахшстрой – моя путівка в життя” : інтерв’ю с поетом Платоном Воронько. – С. 116-122; “Політика політикою, а перша любов – це таки поезія” : розмова з поетом Борисом Олійником. – С. 123-139; Життєві броди : розмова з літ. критиком Володимиром П’яновим. – С. 140-158; Пархомівська райдуга: Афанасій Луньов. – С. 159-175 ; [3]. **Височінь таланту**: [Співачка] Оксана Петрусенко. – С. 176-180; Жита половіють: звучить голос Миколи Частія. – С. 181-204; Хусточка : штрихи до творч. портр. співачки Наталі Пелих. – С. 205-244; Моя Божа іскра – від матері : відповіді на запитання під час літ.-муз. вечора “Квартет арф в м. Обухові Київ. обл., 19 груд. 1998 р.”. – С. 245-257; Любов ніколи не буває старомодною : інтерв’ю Нац. компанії та телепрогр. “За Київським часом”, [19 груд. 1998 р.]. – С. 258-261; Відгомонила золота діброва... : вірші Сергія Єсеніна в перекл. Костянтина Житника : [критика]. – С. 262-267; Тональність мужності : [худож. з Краснокутська] Валерій Данильченко. – С. 268-270; “У всьому дійти до самої суті” : [худож.] Олена Голуб. – С. 271-272; Олександр Сердюк: “Я – учень Леся Курбаса” : [бесіда з нар. арт. Радянського Союзу, педагогом і реж. Л.Сердюком]. – С. 273-275; “Не вірю, що є люди, які забувають рідні пороги” : інтерв’ю [В.Гамана] валків. район. газ. “Сіл. новини”. – С. 276-280; Найскладніша робота – робота душі : інтерв’ю [В.Гамана] газ. “Книжковий світ”. – С. 281-283; Мов безмежнеє поле : на сольному концерті Григорія Гаркуші. – С. 284-287;

Феномен Євгена Товстухи: вчений “знахар”. – С. 288-290 ; [4]. **Вітри епохи. Від землі:** того дня, коли Юрій Гагарін полетів у космос : [про сім’ю колгоспників Сотників із с. Микитівка Валків. р-ну]. – С. 292-297; Крылья Гризодубовых : интервью с Валентиной Гризодубовой. – С. 298-309; Іван Чернозем : [про І.Ф.Калантая – першого секр. Первомайськ. райкому партії]. – С. 310-321; Життя під хмарами : [про родину чабана А.В.Євенчука із Чернівецьк. обл.]. – С. 322-335; Берези біля педінституту : [про підготовку вчителів у Полтав. пед. ін-ті]. – С. 336-343; Район заводів : [Москов. проспект Харкова]. – С. 344; А колеса крутяться... : [автотранспорт Харківщини]. – С. 345-358; Державний акт : [с. Сніжків Валків. р-ну : щодо проведення обряд. свята землі]. – С. 359-361 ; Україна, 16 липня [1990 р.] : нотатки парламент. оглядача. – С. 362-365 ; [5]. **Люди і джерела :** [щодо охорони природи]. – С. 368-369; Лист до матері. – С. 370-371; Нерідна чайка. – С. 372-380; Довгі осінні вечори. – С. 381-385; Серце у високості. – С. 386-391; Двоє ходять по землі. – С. 392-394; Тепло для ранніх квітів. – С. 395-396; Святки. – С. 397 ; [6]. **Читаючи колеги:** **1.** Маки на дротах: Перший зліва в ряду : [про поета Василя Бондаря]. – С. 400-413; Суд над судьями : о фильме “Нюрнбергский процесс”. – С. 414-417; Вулиця Сумська, 100... – С. 418-422; В годину чорного сонця : [харк. медики в період нім. окупації Харкова (груд. 1941 р. – літо 1942 р.)]. – С. 423-425; Від Барселони до Прохорівки : [роздуми від прочитан. кн. “От Барселоны до Прохоровки”]. – С. 426-429; Він ішов один. Було йому тринадцять... : [про кн. І.Валька “Куди летиш журавлику” (К., 1971)]. – С. 430-433; Ні святкової сорочки, ні хромових чобіт... : виступ [В.Гамана] в с. Ков’ягах 9 трав. 1982 р. – С. 434-435; **2.** Де шукати журавлине перо?: “Балалаечка рыдала одиноко у Плетня...” : [про зб. віршів харк. поета Ф.Костромітіна “Жгучие травы” (Х., 1969)]. – С. 436-439; “Де шукати журавлине перо?” : [про зб. повістей й оповідань М.Медуниці (К., 1969)]. – С. 440-444; “На свіжу голову” : [про зб. гуморесок І.Дубенка (К., 1990)]. – С. 445-447; “П’ятий курс” : [характеристика рукопису спогадів студ. – фронтовика М.Дятленка]. – С. 448-453; З хворою ногою – в бійку!.. : репліка : [про кн. Гордієнка “Слово про слово”]. – С. 454-456 ; [7]. **Дякую на добрім слові :** колеги про кн. автора, присвяч. землякам. – С. 457-474 ; [8]. **Перші ластівки :** ранні новели та новеліст. начерки [1961–1965 рр.] : Дзвін соснових верховіть. – С. 476-481; Сквозь ночь / пер. с укр. В.Чалий. – С. 482-487; Затока. – С. 488-497; Телефонний дзвінок. – С. 498-501; Новий рік по-старому. – С. 502; Прощай, Нінель! – С. 503; Техсекретарські дні. – С. 504; Білі шаланди. – С. 505-506; Дві акації біля двору. – С. 508; Вітер мотався провулками. – С. 509; Суперниці. – С. 511; Сучка. – С. 512; “Тільки – ша!..”. – С. 513; Візит однокласниці. – С. 514-516; Таємниця чужого кохання. – С. 517-518 ; [9]. **Сімейне люстерко :** з творів для дітей: Кім ти хочеш стати; Бінокль; Маленький лицар; Що роблять молотком; Сестрички; Помічник; Незвичайний відвідувач; Вертихвістка. – С. 519-529 ; [10]. **Стояли у селі солдати:** (Він прийшов до нас із Богодухова): лейтенанту Олегу Серьогіну та сестрі Любі : оповідання. – С. 532-554 ; [11]. **Каскад ставків :** розд. з роману. – С. 555-672; Віктор Гаман : біопр. довідка. – С. 673-674.

23. **Вечірня** меса. Хай святиться любов : оповід., невигаданий роман / В.Гаман. – К. : Логос, 2000. – 647 с. – Із змісту: **Зачинені віконці** : оповідання: Твоя береза під моїм вікном; Продається весільна сукня; Перепілка живе півроку; Кафе “Фламінго”; Флірт; Ньюфаундлен Антон; Жайворон на дерево не сідає; І я забув лице прекрасне; Космічний день; Дзвін соснових верховіть [та ін.]. – С. 4-296 ; **Вечірня меса** : з лірич. фресок на вічну тему (1963-1965 рр.): Сон згаслого вулкана; Вечеря; Горизонт; Любов і Мороз; Прощання з наложницею; Студентські каблучки; Щасливий реквієм [та ін.]. – С. 297-306.

24.* **Один** місяць сходить, а другий заходить : роман / В.Гаман. – К. : Логос, 2001. – 581 с.

25. **Урядові** коридори : на зламі епох / В.Гаман. – К. : Логос, 2002. – 723 с.

26.* **Козак** Коверя із Гонтового Яру : сучас. докум. повість : в 2 ч. / В.Гаман. – К. : Логос, 2003. – 296 с.

27. **Розмови** з академіками : інтерв'ю; Всі ми були радянськими людьми : публіц. минулих літ / В.Гаман. – К. : Логос, 2004. – 510 с.

28. **І один** в ЦК воїн; У політиці друзів не буває : [політич. діалогія] / В.Гаман. – К. : Логос. – 475 с.

29.* **Мої** незрадливі супутниці : дещо із творч. записних книжок / В.Гаман. – К. : Логос, 2005. – 504 с.

30. **Мілана** : [роман] / В.Гаман. – К. : Логос, 2006. – 180 с. : іл.

31.* **Коридори** ЦК : публіцистика : [в 3 т.] / В.Гаман. – К. : Логос, 2007–2008. – Т. 1-3.

Т. 1. – 2007. – 584 с.

Т. 2. – 2008. – 606 с.

Т. 3. – 2008. – 430 с.

32. **Беріть** квіти, мадам : повість, [ранні оповід.] / В.Гаман. – К. : Логос, 2008. – 232 с. – Зміст: Ч. 1-ша. **Беріть квіти, мадам** : повість. – С. 3-76 ; Ч. 2-га. **Брала вдова льон дрібненький** : з ранніх оповід., нав'язаних маминими розповідями : [Брала вдова льон дрібненький; На битій дорозі; Через греблю; Грицько Буркун; Нюрки Буркунки син; Доля-доленька]. – С. 77-132; Ч. 3-я. **Який же кожен з нас багатий, коли на світі живе мати** : з публіц. різн. років : [... Прижили ми діток п'ятеро: із спогадів Гаман Ганни Павлівни]. – С. 133-155; **Материнське сонце** : есе. – С. 156-201; **Мати і материнка** : інтерв'ю [В.Гамана] Київ. держ. телерадіокомпанії. – С. 202-210; ... **Як збереться вся родинонька** : інтерв'ю [В.Гамана] Нац. радіокомпанії, прогр. “Обрії”. – С. 211-219.

33. **Знайти** людину : роман / В.Гаман. – К. : Логос, 2009. – 555 с. – Зміст: Кн. 1-ша. Під крилом гірського орла. – С. 4-98 ; Кн. 2-га. Вихор. – С.

99-202 ; Кн. 3-я. Добряк; Практика в столиці; Несподівана зустріч у бібліотеці. – С. 203-367 ; Кн. 4-я. Чоловік з плямою на лобі. – С. 368-550.

34.* **Від обкомівських коридорів до коридорів Кабміну: перейти від тоталітаризму до демократизму – не поле перейти** : [у 3 т.] / В.Гаман. – К. : Логос, 2010. – Т. 1-2.

Т. 1. – 668 с.

Т. 2: Розмови з академіками; У стінах Феміди : (прокурор. коридори). – 620 с.

35.* **Урядові коридори: на зламі епох (1997–2001 роки)** / В.Гаман. – К. : Укр. письм., 2010. – 710 с. : фотогр.

36. **Кар'єра** – афера “Непорочної діви” : памфлет / В.Гаман. – К. : Фенікс, 2011. – 27 с.

1.2 Статті. Нариси. Репортажі

37.* **Час знайти** своє місце : [ст. щодо залучення непрацюючої молоді до роботи у колгоспі] / В.Гаман // Колгоспник Валківщини. – 1954. – 21 листоп.

38. **Суд** відбувся : [про заборону реакційн. секти п'ятидесятників у Харкові] / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1960. – 12 серп.

39. **Уміння** бачити серцем : [про комсомол. орг. Харк. учб.-вироб. п-ва Укр. т-ва сліпих] / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1960. – 25 верес.

40. **Життя** кличе : [відгук на кн. Л.Васильєва, А.Махартова та Р.Багмута “Вони зреклися релігії” (К., 1960)] / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1960. – 9 груд.

41. **І тут** гартувалася сталь... : [нарис: про лікування письм. Миколи Островського в Медико-механіч. ін-ті (тепер Ін-т ортопедії та травматології ім. Сітенка) у 1924–1925 рр.] / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1961. – 19 берез.

42. **Пропагандист** мистецтва чи кур'єр з квитками : [щодо популяризації театр. мистец.] / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1961. – 24 берез.

43. **Того** дня : нарис : [про сім'ю Ситників – колгоспників с. Миколаївка Лозів. р-ну] / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1961. – 31 трав.

44. **За Сибіром** сонце сходило : [відгук на худож. фільм “На початку віку”] / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1961. – 14 лип.

45. **Серце** гарячого цеху : [нарис про бригаду Олега Топчія з-ду ім. В.А.Малишева] / В.Гаман, В.Моргун // Ленін. зміна. – 1961. – 11 серп.

46. **Мати** моя, харків'яно... : нарис [про М.В.Польову, яка під час ВВВ врятувала трьох червоноармійців] / В.Гаман, В.Чебуланкіна // Ленін. зміна. – 1961. – 11 жовт.

47. **Дуже** вчасно ми народилися : [огляд. ст. до 44-ї роковини Великого Жовтня] / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1961. – 7 листоп.

48. **Солдат** вийшов у запас : роздуми про комсомол. орг. [у Печенізькому районі] / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1962. – 13 квіт.

49. **Доброго** ранку, сябри! : листи з турист. поїзда “Харків” : [про столицю Білорусії м. Мінськ: історія, сьогодення] / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1962. – 13 черв.

50. **Далеко** від райкому... : [про роботу комсомол. орг. в Близнюків. р-ні] / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1962. – 22 серп.

51. **Майстри** : [про молодих колгоспників тварин. ферм у Борів. р-ні] / В.Гаман, І.Бабенко // Ленін. зміна. – 1962. – 26 серп.

52. **Характер** династії : [про спадкоємців родини Нерівних із с. Сніжків Валків. р-ну] : нарис / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1962. – 7 листоп.

53. **Історія** одного будинку і ... одного кохання. 120 побачень. Молодожони. П'ять поверхів / В.Гаман, В.Чалий // Ленін. зміна. – 1962. – 9 груд.

54. **Небо** : [харків'яни на фронтах ВВВ] / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1963. – 8 трав. – (Так гартувалася сталь).

55. **Головний** герой – правда : [відгук на худож. фільм “Живі та мертві” за романом К.Симонова] / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1964. – 26 лют.

56. **Свято** в будній день : зустріч журналістів та позаштат. активу “Ленін. зміни” з колективом театру юного глядача : [обговорювалися питання репертуару, реклами та ін.] / В.Гаман, О.Шабельський // Ленін. зміна. – 1964. – 5 трав.

57. **Пізня** осінь Америки : [про життя укр. діаспори в США: за матеріалами зустрічей з турист. делегацією Ліги амер. українців в Харкові] : соц.-екон. нарис / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1964. – 10 лип.

58. **Міміка** і жест : [відгук на перший в країні фільм міміки і жесту “Наймичка” за твором Т.Г.Шевченка] / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1964. – 30 серп.

59. **Біля** ставка, в тіні дерев : [щодо увічнення пам'яті поета Павла Грабовського у Валках] / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1964. – 16 верес.

60. **Державний** акт : [пропозиція про запровадження обряд. свята землі у с. Сніжкове Валків. р-ну] / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1964. – 30 жовт.

61. **Вічний** огонь : [про комсомольців-ветеранів Ізюмщини] / В.Гаман // Прапор. – 1965. – № 3. – С. 61-64.

62. **Вулиця** Сумська, 100 : [про борців Харк. підпілля] / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1965. – 9 квіт.

63.* **Земляки** : нарис [про кер. місцевої влади Валківщини: Олександра Масельського, Олексія Колесника і Віталія Пересади] / В.Гаман // Дніпро. – 1977. – № 9. – С. 35-43.

64. **Валківська** адреса академіка Булаховського : до 100-річчя з дня народж. [Леоніда Арсенійовича, мовознавця, громад. діяча] / В.Гаман // Сіл. новини. – 1988. – 12 квіт. – Фотогр.

65. **Спів** на все життя: спогад про одну поїздку з Григорієм Гаркушею : [про укр. співака, нар. арт. України] / В.Гаман // Літ. Україна. – 2008. – 7 лют.

1.2.1 Літературно-критичні статті та рецензії

66. **Від пролісків** до переджнив'я / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1960. – 4 верес. – Рец. на кн.: Коломієць Т. Рідні обрії : поезії / Т.Коломієць. – К. : Радян. письм., 1960.

67. **Зустрічі** у дорозі / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1961. – 7 квіт. – Рец. на кн.: Мищенко М. Оповідання / М.Мищенко. – Х. : Кн. вид-во, 1960.

68. **Що скаже** мій приятель?.. : [відгук на твори молодих літераторів: М.Колеников “Тінь минулого” (повість), Г.Бахтін “Лимит”, “Яблука” та ін. оповід.] / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1961. – 28 черв.

69. **Весна** людських почуттів / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1962. – 23 берез. – Рец. на кн.: Полонський Р. Весна на рейках : оповідання / Р.Полонський. – Х. : Кн. вид-во, 1961.

70. **Брат** Веньки Малишева / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1964. – 7 лют. – Рец. на кн.: Самойлов В. Запах хлеба : повість / В.Самойлов. – К. : Госполитиздат, 1963.

71. **“Прощу** надрукувати новелу...” : [порівняльна характеристика класиків новели з творами початківців – укр. новелістів, зокрема П.Фатєєва, П.Мостового, К.Охріменка] / В.Гаман // Ленін. зміна. – 1964. – 15 квіт.

72. **Час** не владний над ним : сторінки книги “Через роки” : [спогади друзів, розповіді письм., журналістів про невідомі сторінки біограф. Миколи Островського та його книг] / В.Гаман // Ленін. шлях. – 1965. – 7 лют. – Рец. на кн.: Через роки / О.Гончар [та ін.]. – К. : Молодь, 1964.

73. **Отчий** поріг Петра Панча : [повість-есе] / В.Гаман // Прапор. – 1985. – № 10. – С. 51-74.

74. **Листи** у Валки : [комент. листів письм. П.Панча до свого брата І.Й.Панченка у 1958–1967 рр.] / В.Гаман // Сіл. вісті. – 1991. – 4 лип.

75. **Згадаймо** Василя Минка : [до 90-річчя від дня народж. письм., зокрема про його зв'язки з журналістами Києва] / В.Гаман // Демокр. Україна. – 1992. – 16 січ.

76. **Сміх** і сум Віктора Кочевського : [до 70-річчя від дня народж. поета] / В.Гаман // Демокр. Україна. – 1993. – 17 листоп.

77. **Граї**, Мамай : штрихи до творч. портр. [поета і худож.] І.Малиша / В.Гаман // Віче. – 1994. – № 6. – С. 112-126.

78. **Хто** залишиться на фотографіях, а хто – назавжди. Ще раз про “Собор” [О.Гончара] і навколо нього / В.Гаман // Віче. – 1996. – № 10. – С. 138-146.

1.3 Інтерв’ю з В.Гаманом

79. **Віктор** Гаман: “... Не вірю, що є люди, які забувають рідні пороги” : [інтерв’ю з В.Гаманом про його неповтор. шлях у літ-ру, про відображення теми отчого краю у творчості письм. / записав М.Осадчий] // Сіл. новини. – 1987. – 31 жовт. – На знімку: В.Гаман з С.Олійником на VIII з’їзді Спілки письменників України, квіт. 1981 р.

80.* **Найскладніша** робота – робота душі : [інтерв’ю з В.Гаманом про творч. діапазон письм., про романи “Заповідні верховіття”, “Катрановий мед”] // Книжковий світ. – 1989. – Жовт.

81. **Віктор** Гаман: “Березівські гаї і поля – моя елегантна радість” : [інтерв’ю з В.Гаманом про жит. та творч. шлях, його зв’язки з Харківщиною / записав М.Тараненко] // Слобід. край. – 2009. – 24 жовт. – Фотогр.

Див. також: №№ 22, 32.

1.4 Листування

82. **Кохання** на вітрах розлук : невігаданий роман : [листування В.Гамана з майбут. дружиною Клавою, жовт. 1954 – січ. 1960 рр.] // Гаман В. Вечірня меса. Хай святиться любов : оповід., невігаданий роман / В.Гаман. – К., 2000. – С. 207-643.

83. **Шкода** того барвіночка... : [лист письм. В.Гамана до М.Медуниці, 1967 р.] / В.Гаман ; вступ ст. М.Медуниці // Березіль. – 2002. – № 11/12. – С. 185-186.

Див. також № 32

2. Література про життя і творчий шлях В.Гамана

84. **Про нагородження** відзнакою Президента України – орденом “За заслуги” [Електронний ресурс] : указ Президента України, 27 жовт. 1997 р. № 1192/97: [нагородити орденом “За заслуги” III ступеня Гамана Віктора Пантелійовича] // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1192/97>

85. **Рішення** колегії від 29.11.11 р. “Про перелік пам’ятних дат і ювілеїв у 2012 році, заходи з відзначення та проведення яких потребують висвітлення державними засобами масової інформації” [Електронний ресурс] : [ювілеї видат. діячів України: (75 років від дня народж. Віктора Пантелійовича Гамана (1937), укр. письм.)] // Державний комітет телебачення і радіомовлення України. – Режим доступу: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=89385

86. **Балтянский М.** Работающий писатель [Электронный ресурс] / М.Балтянский // Рабочая газета. – 2007. – 30 окт. – Режим доступа: <http://rg.kiev.ua/page5/article7658>

87. **Бедзик Ю.** Людина і влада, влада і людина : добрі слова В.Гаману на його 70-річний ювілей / Ю.Бедзик // Голос України. – 2007. – 30 жовт. – С. 9.

88. **Бокий І.** Чесно пройдені дороги : [про творч. шлях В.Гамана] / І.Бокий // Уряд. кур’єр. – 1997. – 1 листоп. – С. 10.

89. **Булаховська Ю.** Залюблений у далі слобожанські : декілька слів з нагоди 70-річчя Віктора Гамана / Ю.Булаховська // Вітчизна. – 2007. – № 11/12. – С. 118-120.

90. **Булаховська Ю.** Талант від бога і матері : [В.Гаману – 60] / Ю.Булаховська // Сіл. новини. – 1997. – 29 жовт.

91. **Булаховська Ю.Л.** Троянди для матері : з роздумів над творч. доробком В.Гамана / Ю.Л.Булаховська . – К. : Логос, 2010. – 32 с. : іл.

92. **Виктор** Гаман [Электронный ресурс] : персональный сайт. – Режим доступа: <http://viktorgaman.at.ua/>

93. **Віктор** Гаман: прозаїк : [довід. інформ. про життя та діяльність] // Письменники Радянської України, 1917–1987 : біобібліогр. довід. / авт.-упоряд.: В.К.Коваль, В.П.Павловська. – К., 1988. – С. 128-129 : фотогр.

94. **Віктор** Гаман: авт. трьох оригінальних трилогій : біогр. довідка // Гаман В. Вечірня меса. Хай святиться любов : оповід.; невігаданий роман / В.Гаман. – К., 2000. – С. 643-644. – На звороті 1-го листа обкл.: Портр. В.Гамана (худож. І.Черниш).

95. **Вручено** премії імені Володимира Винниченка : [серед ін. В.Гаману за романи “Заморозки весни не зупинять”, “Знахар”] // Уряд. кур’єр. – 2003. – 4 лип. – С. 2.

96. **Гаман Віктор**: прозаїк [Електронний ресурс] // Національна Спілка письменників України. – Режим доступу: <http://www.nspu.org.ua/dovidnyk/%D0%93>

97. **Гаман Віктор Пантелійович** [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Гаман_Віктор_Пантелійович

98. **Гаман Віктор Пантелійович** : [прозаїк] // Письменники Радянської України : біобібліогр. довід. / авт.-упоряд.: В.К.Коваль, В.П.Павловська. – К., 1981. – С. 43 : фотогр.

99. **Гоян Я.** Мила родина, нене рідненька... [В.Гаман – Почесний громадянин м. Валки] / Я.Гоян // Освіта в Україні. – 2007. – 2 листоп.

100. **Євтушенко В.** Де мамина пісня і казка... : [відзначено 20-річчя заснування Музею Матері. В.Гаман приймав численних гостей р-ну, Валківщини і Харк. обл. Учасники зібрання прийняли лист-звернення до Президента України, Голови Верховної Ради з проханням створити в Києві Нац. музей Матері] / В.Євтушенко ; фотогр. авт. // Сіл. новини. – 2008. – 23 груд. – 3 фотогр.

101.* **Заєць В.** “Допоки буде ворог лютий на мене дивитись” : [про творч. доробок В.Гамана] / В.Заєць // Культура і життя. – 2006. – 12 лип.

102. **Колодяжна М.** Урок з письменником : [у жовт. 2011 р. в ліцеї ім. О.С.Масельського (м. Валки) побував В.П.Гаман. Зустріч з десятикласниками пройшла у вигляді відкритого уроку за його кн. “Беріть квіти, мадам”] / М.Колодяжна // Сіл. вісті. – 2011. – 29 листоп.

103. **Кочевський В.** Про заповідне в природі і в серці : [про творч. шлях В.Гамана] / В.Кочевський // Гаман В. Знахар : романи / В.Гаман. – К., 1997. – С. 3-9.

104. **Кочевський В.** Тяжіння роду: Віктору Гаману : [вірш] / В.Кочевський // Сіл. новини. – 1997. – 29 жовт.

105. **Лауреат** премії імені П.П.Чубинського : [письм., громад. діяч В.Гаман удостоєний премії Укр. т-вом охорони пам’яток історії та культури за створення Музею Матері] // Літ. Україна. – 2001. – 7 черв.

106. **Лисенко І.М.** Гаман Віктор Пантелійович / І.М.Лисенко // Енциклопедія Сучасної України / редкол.: М.Г.Железняк (відп. секр.) [та ін.]. – К., 2006. – Т. 5. – С. 362 : портр.

107. **Марченко О.** Письменник з Ков’яг / О.Марченко // Культура і життя. – 1997. – 5 листоп.

108. **Медуниця М.** Грані таланту [Віктора Гамана] / М.Медуниця // Літ. Україна. – 2004. – 11 листоп. – С. 4.

109. [Луньов А.Ф.] Мій натхненник, мій добрий геній : листи від засновника Пархомів. краєзн. музею, в якому зібрані оригінали худож. шедеврів, Афанасія Федоровича Луньова : [про взаємовідносини В.Гамана з А.Ф.Луньовим у 1983–2007 рр.] // Гаман В. Берить квіти, мадам : повість / В.Гаман. – К., 2008. – С. 233-246.

110.* **Москаленко А.** З любов'ю до людини : [про творчість В.Гамана] / А.Москаленко // Літ. Україна. – 1972. – 3 жовт.

111.* **Овчаренко Н.І.** Талант, він завжди талант: мої роздуми над творчістю письмен.-земляка Віктора Гамана / Н.І.Овчаренко. – К. : Логос, 2000. – 23 с. : іл.

112.* **Остроушко Л.М.** Стоколос проростає з любові : вечірні медитації, нав'язні читання творів В.Гамана / Л.М.Остроушко. – К. : Логос, 2005. – 92 с.

113. **Пасічник С.** Вшановуючи ювіляра : [про дружні стосунки В.Гамана з колективом Валків. район. б-ки; про цикл бібл. заходів, присвяч. 60-річчю письмен.] / С.Пасічник // Сіл. вісті. – 1997. – 29 жовт.

114. **Плідний** романіст : біогр. довід. [про жит. та творч. шлях В.Гамана] // Гаман В. Мілана : [роман] / В.Гаман. – К., 2006. – С. 178-179.

115. **Плющ В.** Зажурилось листя в Ботсаду : з епітафій живим: Віктору Гаману / В.Плющ // Літ. Україна. – 1997. – 4 груд.

116. **Подарунок** ювіляру і валківчанам : [про письмен. В.Гамана] // Сіл. новини. – 1997. – 10 груд.

117. **Поліщук Т.** Літературний лев з обличчям мудрого старця: до 100-річчя з дня народж. Петра Панча / Т.Поліщук // Сіл. новини. – 2001. – 3 лип. – На фото: Петро Панч з письмен.-земляками В.Минком та В.Гаманом.

У статті автор посилається на книгу “Валківські верби”, в якій В.Гаман переповідав епізод про перебування П.Панча у Харкові у повоєнні роки.

118. **Починав** з шістдесятниками : [про творч. доробок В.Гамана] // Гаман В. Мед – полин любові : оповід. різ. років / В.Гаман. – К., 1995. – С. 3.

119. **Сизоненко О.** Віктору Гаману – 60 / О.Сизоненко // Літ. Україна. – 1997. – 6 листоп.

120. **Скомаровський В.** Музей найдорожчої людини: до 15-річчя заснування Музею Матері у смт Ков'яги / В.Скомаровський // Культура і життя. – 2005. – 9 листоп. – С. 3.

121. **Співець** любові як духовності: В.Гаман : біогр. довід. // Гаман В. Знайти людину : роман / В.Гаман. – К., 2009. – С. 551-553.

122. **Співець** матерів і материнства: Віктор Гаман : біогр. довід. // Гаман В. Берить квіти, мадам : повість / В.Гаман. – К., 2008. – С. 247-249. – 1-ша сторінка обкл.: В.Гаман з мамою Ганною Павлівною, 9 трав. 1982 р., с-ще Ков'яги : фотогр.

123. **Сукач Г.** Активний краєвед Слобожанщини : [за вклад в розвиток краєведіння Харківщини В.Гаман удостоєний звання “Почетний громадянин г. Валки”]; Указом Президента України В.Гаману присвоєно звання “Заслужений працівник культури України”] / Г.Сукач // Слово ветерана. – 1997. – 16 липня.

124. **Тараненко М.** “Ми маму називаємо святою!..” : [до 20-річчя Музею Матері. У святкових заходах брав участь засн. музею, уродженець Ков’яг В.Гаман] / М.Тараненко // Слобід. край. – 2008. – 18 груд. – Фотогр.

125. **Хитрук В.О.** Гаман Віктор Пантелійович : [довід. інформ. про основні віхи життя та творчості літератора] / В.О.Хитрук // Українська Літературна Енциклопедія / відп. ред. І.О.Дзевєрін. – К., 1988. – Т. 1. – С. 384.

126. **Чернявська І.В.** Успіхів тобі, земляче : ...[колишня вчителька укр. мови та л-ри характеризує творчість В.Гамана, згадує про його перші здобутки у л-рі] / І.В.Чернявська // Сіл. новини. – 1997. – 29 жовт.

127. **Чорногуз О.** Талант від матері : ювіл. слово про колегу : [про різнобічну діяльність В.Гамана] / О.Чорногуз // Літ. Україна. – 2007. – 15 листоп.

128. **Те саме** // Беріть квіти, мадам / В.Гаман. – К., 2008. – Ч. 3. – С. 220-225.

129. **Чугай М.** “Невтрачені ілюзії” Віктора Гамана : есе-роздум про творчість письмен., який повернувся з політики в л-ру / М.Чугай // Дніпро. – 2002. – № 11/12. – С. 137-142.

130.* **Чугай М.** “Невтрачені ілюзії” Віктора Гамана : кн.-есе про письмен., який повернувся з політики в л-ру / М.Чугай. – К. : Логос, 2007. – 263 с. : іл., портр.

2.1 Рецензії, відгуки на твори В.Гамана

131. **Бокий І.** Красний кут / І.Бокий // Сіл. вісті. – 1991. – 11 квіт. – Рец. на кн.: Гаман В. Красний кут : докум. розповіді / В.Гаман. – К. : Молодь, 1990. – 176 с.

132. **Булаховська Ю.** Тополі біля отчого дому : [роздуми з приводу “Валківських верб” В.Гамана] / Ю.Булаховська // Молодь України. – 1997. – 21 серп.

133.* **Гродзінський А.** У душі залишається чисте / А.Гродзінський // Київ. – 1989. – № 1. – С. 169. – Рец. на кн.: Гаман В. Катрановий мед : роман / В.Гаман. – К. : Радян. письмен., 1987.

134. **Коваль В.** Душі прекрасні поривання / В.Коваль // Вітчизна. – 1979. – № 10. – С. 207-209. – Рец. на кн.: Гаман В. Молоде літо : повісті та оповід. / В.Гаман. – К. : Молодь, 1979.

135. **Куценко Г.** Унікальне видання про “Коридори ЦК” Віктора Гамана [Електронний ресурс] / Г.Куценко // Український письменник. – Режим доступу: <http://www.ukrpsm.com.ua/gaman.html>

136. **Лисенко І.** З думою про отчі пороги : [відгук на кн. В.Гамана “Валківські верби”] / І.Лисенко // Березіль. – 1997. – № 9/10. – С. 178-180.

137. **Мінченко В.** Пізнай природу як любов: роздуми над “зеленою” трилогією В.Гамана / В.Мінченко // Літ. Україна. – 1997. – 23 жовт. – С. 5.

138. **Моргаєнко П.** Від сподівань до звершень : (нотатки про мотиви й образи молоді прози) / П.Моргаєнко // Вітчизна. – 1963. – № 4. – С. 130-138. – Із змісту: [Відгук на оповідання “В дорозі” харківського прозаїка В.Гамана]. – С. 130.

139.* **Остроушко Л.М.** Коридори влади зблизька і на відстані : про політич. тетралогію В.Гамана / Л.М.Остроушко. – К. : Логос, 2004. – 119 с.

140.* **Пильненький С.** На шляху до верховіті / С.Пильненький // Дніпро. – 1983. – № 10. – С. 121-122. – Рец. на кн.: Гаман В. Заповідні верховіття : роман / В.Гаман. – К. : Радян. письм., 1982. – 189 с.

141. **Слив’як В.** Заповідні верховіття В.Гамана / В.Слив’як // Сіл. новини. – 2007. – 30 жовт.

142. **П’янов В.** Мед – полин любові : творч. профіль В.Гамана / В.П’янов // Літ. Україна. – 2004. – 15 квіт. – С. 6.

3. Бібліографічні посібники

143. **Дроб'язко М.Ф.** Художня література. Критика. Літературознавство, 1970–1973 : реком. покажч. / М.Ф.Дроб'язко, Г.П.Межевич. – К. : Дніпро, 1975. – 144 с.

В описі вміщена рекомендаційна анотація на збірку оповідань В.Гамана “Колодязь” (К., 1972).

144. **Історія** міст і сіл Харківської області : [в 2 ч.]. Ч. 2. Історія населених пунктів Харківської області : бібліогр. покажч. / Харк. держ. наук. б-ка ім. В.Г.Короленка, Харк. обл. універс. наук. б-ка ; уклад.: Л.І.Єпішева [та ін.]. – Х., 2004. – Імен. покажч.: Гаман В.П.: с. 242.

145. **Історія** України : наук.-допом. бібліогр. покажч. за... рік / Держ. іст. б-ка України ; упоряд.: Т.Приліпко [та ін.]. – К. : Арістей, 2000–2012.

... за 1996 рік. – 2000. – 310 с. – Імен. покажч.: Гаман В.П.: с. 252.

... за 1997 рік. Ч. 2. – 1999. – 292 с. – Імен. покажч.: Гаман В.П.: с. 211.

... за 2002 рік. – 2005. – 616 с. – Імен. покажч.: Гаман В.П.: с. 583.

... за 2005 рік. – 2007. – 560 с. – Імен. покажч.: Гаман В.П.: с. 478.

... за 2007 рік. – 2009. – 756 с. – Імен. покажч.: Гаман В.П.: с. 642.

... за 2010 рік. – 2012. – 616 с. – Імен. покажч.: Гаман В.П.: с.542.

146. **Прапор** (1956–1968) : покажч. змісту журн. Ч. 1. Художні твори / Харк. держ. наук. б-ка ім. В.Г.Короленка ; склад.: Т.В.Гологорська [та ін.]. – Х., 1989. – 302 с. – Імен. покажч. авт. та перекл.: Гаман В.: с. 278.

147. **Художня** література. Критика. Літературознавство (1995–1996) : реком. бібліогр. покажч. / Нац. парлам. б-ка України ; склад. С.М.Остапенко. – К., 1998. – 82 с. – Покажч. авт. та назв: Гаман В.П. “Заморозки весни не зупинять”, “Мед – полин любові”: с. 70.

148. **Художня** література. Критика. Літературознавство (...) : реком. бібліогр. покажч. / Нац. парлам. б-ка України ; авт.-уклад. С.М.Остапенко. – К., 2000–2003.

... (1999). – 2000. – 56 с. – Покажч. авт. і назв: Гаман В.П. Богодухів, або Люди з Божою іскрою: с. 44.

... (2002). – 2003. – 125 с. – Покажч. авт. і назв: Гаман В.П. Урядові коридори: на зламі епох: с. 104.

149. **Особові** архівні фонди Інституту рукопису : путівник / НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І.Вернадського. – К., 2002. – 766 с. – Імен. покажч.: Гаман В.П.: с. 675.

Додаток

Віктор Кочевський

Тяжіння роду
Віктору Гаману

Хмарки вишневоцвіту в солов'ях,
На дворищі стежина споришева
І жовтолистом запнуті дерева
Тебе, земляче, кличуть до Ков'яг.

До жилавів пракоренів твоїх
І до криниць, де прагнеш душу вмити
Після повитих смогами доріг,
Ночей безсонних, днів несамовитих.

Земне тяжіння Гаманів
І мудрий голос хліба, квіту й пісні...
Один із них пером загомонів до ріднокраю в слові добровісім.

Тут літ орла, а не зміїний плаз,
Уміють тут співати і сміятись.
Для тебе тут Україна почалась,
Як перше диво, і журба, і радість.

Від молодого саду і ріллі,
Од віщого Тарасового слова
Тебе вітали перші вчителі,
Як змалку материнська колискова.

Ти їхнього довір'я не зламав,
Тобі і досі зорі їхні світять...
Твій рід від тебе на коренях трима –
Розкрилюйся буйніше верховіттям!

Мов грона калинового вінка,
Нехай бринять у вистражданім слові
Посуньки Панча, Минківка Минка
І вірні їм Ков'яги Гаманові.

Зажурилось листя в Ботсаду

З епітафій живим
Віктору Гаману

Так, видно, вже судилось на роду:
Спочив навік син Пантелія Вітя.
Все зілля зажурилось в Ботсаду,
Схилились заповідні верховіття...

Ще всіх книжок недописав. Недолюбив.
І трунок весь не встиг іще спожити...
Отож, поки цього він не зробив, –
Гаман не вмер. Він вічно буде жити!

Іменний покажчик

- Бабенко І. 51
Багмут Р. (40)
Балтянский М. 86
Бахтін Г. (68)
Бедзик Ю. 87
Білай В.І. 12
Божко М.С. (16)
Бойченко Ю. 22
Бокий І. 88, 131
Бондарь В. (22)
Булаховська Ю. 89 90 91 132
Булаховський Л.А. (16, 64)
- Валько І. (22)
Васильєв Л. (40)
Винниченко В. (95)
Войцехович В.О. (16)
Воронько П. (22)
- Гагарін Ю. (22)
Гаман В. 1-83, (22, 84-149)
Гаман Г.П. (32, 122)
Гаркуша Г. (22, 65)
Гнідий Ф.І. (16)
Гологорська Т.В. 146
Голуб О. (22)
Гончар О. (22, 72, 78)
Гордієнко К. 12, (22)
Гоян Я. 99
Грабовський П. (59)
Гризодубова В. (22)
Гродзінський А. 133
Гущин М.Ю. (16)
- Данильченко В. (22)
Дерегус М. (12, 22)
Дзеверін І.О. 125
Дроб'язко М.Ф. 143
Дубенко І. (22)
Дятленко М. (22)
- Євенчук А.В. (22)
Євтушенко В. 100
Єпішева Л.І. 144
Єсенін С. (22)
- Железняк М.Г. 106
Желєзнов С. (16)
Житник К. (22)
- Заєць В. 101
- Івченко В. (22)
Калантай І.Ф. (22)
Коваль В. 134
Коваль В.К. 93, 98
Коверя М.Г. (9)
Колеников М. (68)
Колесник О. (63)
Колодяжна М. 102
Коломієць Т. 66
Костромітін Ф. (22)
Кочевський В. (12, 16, 76), 103
104
Курбас Л. (22)
Куценко Г. 135
Кучугура-Кучеренко І. (12)
- Лисенко І. 106, 136
Лісовіл В. (16)
Луньов А.Ф. (12, 22, 109)
Луценко Д. (16)
- Малиш І. (16, 77)
Манойло М.Ф. (12, 16)
Марченко О. 107
Масельський О. (16, 63)
Махартов А. (40)
Медуниця М. (22), 83, 108
Межевич Г.П. 143

Минко В. (12, 16, 75, 117)
Мищенко М. (67)
Мінченко В. 137
Моргаєнко П. 138
Моргун В. 45
Москаленко А. 110
Мостовий П. (71)

Нерівні (52)
Нехода І.І. (16)

Овчаренко Н.І. 111
Олійник Б. (22)
Олійник С. (79)
Осадчий М. (16), 79
Остапенко С.М. 147, 148
Островський М. (41, 72)
Остроушко Л.М. 112, 139
Охріменко К. (71)

Павловська В.П. 93, 98
Панч П. (12, 16, 73, 74, 117)
Панченко І.Й. (16, 74)
Пасічник С. 113
Пелих Н. (22)
Пересада В. (63)
Петрусенко О. (22)
Пильненький С. 140
Плющ В. 115
Поліщук Т. 117
Полонський Р. 69
Польова М.В. (46)
Приліпко Т. 145
П'янов В. (22), 142

Самойлов В. (70)
Сердюк Л. (22)
Сердюк О. (22)
Серьогін О. (22)
Сизоненко О. (22), 119
Симонов К. (55)
Ситники, колгоспники (43)
Скомаровський В. 120
Слив'як В. 141
Сотники, колгоспники (22)
Спицевич Є. 4
Сукач Г. 123

Тараненко М. 81, 124
Товстуха Є. (22)
Топчій О. (45)
Тронько П. (22)

Фатєєв П. (71)

Хвильовий М. (22)
Хитрук В.О. 125

Чалий В. 22, 53
Частій М. (16, 17, 22)
Чебуланкіна В. 46
Черниш І. 94
Чернявська І.В. 126
Чорногуз О. 127, 128
Чубинський П.П. (105)
Чугай М. 129, 130

Шабельський О. 56
Шевченко Т.Г. (58)

Зміст

Передмова

Основні дати життя та творчості Віктора Гамана

Про заповідне в природі і в серці (В.Кочевський)

Залюблений у далі слобожанські (Ю.Булаховська)

1. Твори В.Гамана

1.1 Художні, документально-художні, художньо-публіцистичні твори

1.2 Статті. Нариси. Репортажі

1.2.1 Літературно-критичні статті та рецензії

1.3 Інтерв'ю з В.Гаманом

1.4 Листування

2. Література про життя і творчий шлях В.Гамана

2.1 Рецензії, відгуки на твори В.Гамана

3. Бібліографічні посібники

Додаток

Іменний покажчик